

LUYỆN TẬP VẬN DỤNG KẾT HỢP CÁC PHƯƠNG THỨC BIỂU ĐẠT TRONG BÀI VĂN NGHỊ LUẬN

A – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Giúp HS :

– Hiểu được thế nào là vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt và việc vận dụng kết hợp tốt các phương thức đó có thể đem lại những ích lợi gì đối với công việc làm văn.

– Nắm được kiến thức và có kĩ năng vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt tự sự, miêu tả, biểu cảm, thuyết minh trong một bài (đoạn) văn nghị luận để nâng cao hiệu quả nghị luận của bài (đoạn) văn đó.

B – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

I – NỘI DUNG

1. Đặc điểm bài học

a) Từ cấp THCS, HS đã lần lượt được làm quen với 6 phương thức biểu đạt chính : tự sự, miêu tả, biểu cảm, nghị luận, thuyết minh và hành chính – công vụ. HS cũng đã biết rằng, mỗi một phương thức trong số 6 phương thức đó đều có sức mạnh riêng, với những ưu thế nổi trội riêng.

Song điều đó không có nghĩa là mỗi mục đích giao tiếp hay mỗi kiểu văn bản chỉ có thể sử dụng một phương thức biểu đạt duy nhất. Kiểu văn bản nghị luận nói riêng cũng vậy. Ngay từ lớp 8, HS đã được học và luyện tập về việc vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt tự sự, miêu tả và biểu cảm để làm cho một văn bản nghị luận có thể đạt hiệu quả thuyết phục cao hơn. GV cần tận dụng tốt nhất vốn hiểu biết đó của HS để giúp các em học có kết quả bài học về *Luyện tập vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt trong bài văn nghị luận*.

b) Việc vận dụng nhiều phương thức biểu đạt không hoàn toàn đồng nhất với việc vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt. Lẽ dĩ nhiên, trong một văn bản nghị luận thì phương thức biểu đạt nghị luận phải giữ vai trò chủ đạo, phải là

phương thức chính. Và để có sự vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt thì trong văn bản nghị luận đó, ngoài phương thức chính, người viết phải sử dụng ít nhất là một phương thức biểu đạt khác. Nhưng cũng chưa thể gọi là đã có sự vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt khi các phương thức đó còn chưa phối hợp chặt chẽ với phương thức chính và phối hợp giữa các phương thức với nhau thành một thể thống nhất, hữu cơ, để có thể tăng cường hiệu quả nghị luận của bài văn.

c) Như thế, việc vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt trong một bài nghị luận nảy sinh từ đòi hỏi của mục đích và nội dung nghị luận. Tách rời khỏi mục đích, nội dung nghị luận, việc vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt sẽ không còn ý nghĩa và sức sống, sẽ trở nên khiên cưỡng và giả tạo. Vì thế, trong quá trình hướng dẫn luyện tập, GV cần làm cho HS có ý thức liên hệ việc vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt với cái vừa là điểm xuất phát, vừa là mục đích của sự vận dụng kết hợp đó : nhu cầu nghị luận. Tuyệt đối không để HS hiểu lầm rằng, vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt chỉ là công việc lắp ghép một cách cơ học ; và do đó, có thể vận dụng kết hợp các phương thức đó theo cùng một cách như nhau đối với mọi nhu cầu nghị luận khác nhau.

2. Trọng tâm bài học

Cần tập trung làm rõ :

- Thế nào là vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt trong một bài văn.
- Làm thế nào để vận dụng kết hợp có kết quả các phương thức biểu đạt : biểu cảm, tự sự, miêu tả, thuyết minh trong một bài văn nghị luận.

II – PHƯƠNG PHÁP VÀ TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phương pháp dạy học

a) Đây là một tiết luyện tập mà trong đó có nhiều nội dung HS đã được học và thực hành ở các lớp dưới. Bởi thế, GV nên nhắc HS ôn lại các bài *Luyện tập đưa yếu tố biểu cảm vào bài văn nghị luận ; Luyện tập đưa các yếu tố tự sự và miêu tả vào bài văn nghị luận* trong SGK *Ngữ văn 8*, tập hai. Trên lớp, GV cần khai thác những điều HS đã biết bằng các hình thức như : kiểm tra, nhận diện phương thức biểu đạt trong các đoạn trích, thảo luận, tranh luận,...

b) Về nhiều mặt, việc vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt trong bài văn nghị luận cũng có những nét tương đồng với việc vận dụng kết hợp các thao tác lập luận. Vì thế, GV nên cho HS đi từ những điều đã biết về vận dụng kết hợp các thao

tác lập luận để tự suy ra cách thức vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt. Cách làm đó không chỉ có tác dụng giúp HS nâng cao khả năng suy luận mà còn làm cho các em nắm được các kiến thức và kĩ năng cần thiết một cách dễ dàng và chắc chắn hơn.

c) Tiết luyện tập được tiến hành sau khi HS đã học một loạt tác phẩm nghị luận tiêu biểu. Bởi thế, GV cần triệt để khai thác các bài văn tiêu biểu ấy để có thể phát huy tối đa khả năng hỗ trợ lẫn nhau giữa phần Văn học với phần Làm văn.

2. Tiến trình tổ chức dạy học

GV có thể tổ chức dạy học theo tiến trình sau :

Bước 1 : Đưa các yếu tố biểu cảm, tự sự, miêu tả vào văn nghị luận.

Bước này có thể được tiến hành theo một trong các cách :

a) *Cách thứ nhất :* Chia tiến trình dạy học thành :

– Khâu *ôn tập :* Yêu cầu HS ôn lại những kiến thức đã học về việc đưa các yếu tố biểu cảm, tự sự và miêu tả vào bài văn nghị luận. GV có thể bắt đầu tiết dạy bằng việc cho HS lần lượt thảo luận các câu hỏi *a, b* trong điểm I.1 (SGK).

– Khâu *vận dụng :* Tổ chức cho HS thảo luận các ví dụ mà tự các em (hoặc GV) đưa ra để có thể nhận diện chính xác các yếu tố biểu cảm, tự sự và miêu tả trong văn nghị luận ; thấy rõ hơn tác dụng của từng yếu tố đối với việc nâng cao hiệu quả thuyết phục của bài (đoạn) văn. Từ đó, GV giúp HS rút ra :

+ Khi nào cần đưa yếu tố biểu cảm (hoặc tự sự, miêu tả) vào bài văn nghị luận ?

+ Khi được đưa vào đúng lúc và đúng cách, mỗi yếu tố đó sẽ giúp gì cho thành công trong hoạt động nghị luận của con người ?

b) *Cách thứ hai :* Cũng chia tiến trình dạy học thành hai khâu, nhưng tiến hành xem xét các ví dụ cụ thể trước, rồi rút ra những kết luận về lí thuyết sau.

c) *Cách thứ ba :* Cũng chia tiến trình dạy học thành hai khâu, nhưng khâu thứ nhất dành cho việc tìm hiểu vai trò của biểu cảm trong nghị luận (có thể ôn tập trước, vận dụng sau, hay ngược lại) ; tiếp đó, khâu thứ hai tìm hiểu tiếp vai trò của các yếu tố tự sự và miêu tả theo một trong hai cách thức vừa nêu.

Bước 2 : Đưa yếu tố thuyết minh vào văn nghị luận.

GV có thể tổ chức dạy học theo một trong các cách sau :

a) *Cách thứ nhất* : Tổ chức cho HS lần lượt thảo luận các câu hỏi được nêu ra ở điểm I.2 trong SGK. Các em cần thấy được :

– Có thể coi đoạn trích nêu trong SGK là một văn bản nghị luận ngắn, trong đó, tác giả đưa ra ý kiến của mình để bàn luận về *vấn đề* : Có nên chỉ dựa vào chỉ số GDP để đánh giá thu nhập hàng năm của người Việt Nam không, hay cần tính đến cả chỉ số GNP nữa ? Vì sao ? Phương thức biểu đạt chính của đoạn trích đó, do vậy, phải là phương thức nghị luận.

– Tuy nhiên, trong văn bản nghị luận này còn có sự tham gia của yếu tố thuyết minh. Yếu tố đó hiện diện rõ rệt nhất trong những kiến thức mà tác giả cung cấp cho người đọc về GDP và GNP.

– Yếu tố thuyết minh đã hỗ trợ đắc lực cho sự bàn luận của tác giả, vì nó đưa lại những tri thức khách quan, khoa học và mới mẻ, giúp người đọc có thể hiểu biết chính xác và rõ ràng hơn về vấn đề kinh tế – xã hội đang được nêu ra thảo luận.

b) *Cách thứ hai* : Trước hết, cho HS nhắc lại bản chất và những đặc điểm của kiểu văn bản thuyết minh ; từ đó, đặt ra những giả thiết về các tác dụng có thể có của yếu tố thuyết minh trong văn nghị luận. Tiếp theo, GV tổ chức cho HS tập kiểm chứng những giả thiết đó qua việc xem xét một vài ví dụ.

Bước 3 : Tổ chức cho HS luyện tập.

Đây là bước quan trọng nhất, cần được dành nhiều thời gian hơn. Khi thực hiện bước này, GV cần chú ý :

– Cho HS nắm vững mục đích, nội dung và trình tự luyện tập như trong SGK.

– Tạo điều kiện để tất cả HS đều được hoạt động một cách tích cực bằng các biện pháp như chia nhóm và làm việc theo nhóm (có thể để cho các nhóm tự tìm đề bài, thảo luận về cách làm bài và trao đổi, đánh giá kết quả làm bài).

– Quản lý chặt chẽ hoạt động luyện tập của cả lớp và của từng nhóm để rút ra những chỉ dẫn chính xác, kịp thời, nhằm giúp HS có thể nâng cao kết quả luyện tập.

III – KIỂM TRA, ĐÁNH GIÁ – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

1. Kiểm tra, đánh giá

Phương hướng chung là kiểm tra, đánh giá các khả năng :

– Nhận thức được cách thức và tác dụng của việc vận dụng kết hợp các phương thức biểu đạt tự sự, miêu tả, biểu cảm và thuyết minh trong bài văn nghị luận.

– Vận dụng kết hợp được các phương thức biểu đạt ấy trong việc viết bài (đoạn) văn.

2. Gợi ý giải bài tập

Bài tập 1

Quan niệm rằng việc đưa các yếu tố tự sự, miêu tả, biểu cảm, thuyết minh vào văn nghị luận chỉ là một công việc mang tính chất hoàn toàn hình thức là không chính xác. Cần giúp HS nhận thức rõ : Trong văn nghị luận, việc sử dụng các yếu tố tự sự, miêu tả, biểu cảm, thuyết minh phải thực sự xuất phát từ đòi hỏi của mục đích và nội dung nghị luận. Cái hay của một bài (đoạn) văn nghị luận không hoàn toàn phụ thuộc vào việc bài (đoạn) văn đó có hay không có, có nhiều hay có ít các yếu tố tự sự, miêu tả, biểu cảm, thuyết minh. Về mặt này, điều có ý nghĩa quyết định phải là : các yếu tố đó có được sử dụng đúng chỗ và đúng lúc không, và chúng có phát huy được hết tác dụng trong việc nâng cao hiệu quả nghị luận hay không.

Bài tập 2

Tham khảo phần *Đọc thêm* trong SGK.